

Posudek na magisterskou diplomovou práci Matěje Mately *Percepce zahraniční politiky USA za vlády Billa Clintona v Bosně a Hercegovině prostřednictvím amerického tisku*, Praha 2016, 106 s., rkp.

V diplomové práci si Matěj Matela vytkl za cíl analyzovat, jak americký tisk hodnotil politiku prezidenta Billa Clintona a jeho týmu k ozbrojenému konfliktu v Bosně a Hercegovině. Práci autor rozdělil do pěti kapitol. V první vysvětluje zvolenou metodologii a hodnotí využití informační zdroje, ve druhé se nejdříve průřezově zabývá bilaterálními vztahy mezi USA a SFRJ od skončení druhé světové války do 80. let a pak podrobněji vysvětluje přístup administrativy George Bushe k počínající jugoslávské krizi a k prvnímu roku bosenské války. V následující kapitole, která tvoří zhruba čtvrtinu rozsahu diplomové práce, se autor pokouší vylíčit postoje Clintonovy administrativy k bosenské válce. Zabývá se mj. jejím přístupem k jednotlivým mírovým iniciativám, okolnostmi přípravy a podpisu daytonské smlouvy o míru v Bosně a Hercegovině. V poslední kapitole, která představuje jádro diplomové práce, Matěj Matela analyzuje komentáře ke Clintonově politice vůči Bosně a Hercegovině publikované v letech 1991-1995 na stránkách The New York Times, jednoho z nevlivnějších denních listů vydávaných ve Spojených státech amerických.

Při čtení Matelovy diplomové práce nás od prvních řádků upoutá její stylistická vytříbenost, jasnost a srozumitelnost výkladu. Na rozdíl od mnoha dalších, obsahově třeba obstojných i skvělých kvalifikačních prací, neobsahuje Matelův text nejen překlady a gramatické chyby, ale každá věta, každý odstavec, každá kapitola má jasný smysl, potažmo koncepci; výklad je jasně promyšlený, čtenářsky přístupný. V tomto ohledu považuji za problematičtější pouze používání počátečních velkých písmem v termínech Studená válka a Východní blok a opakovaně uvedené slovní spojení „přiznat nezávislost“. (s. 21 i jinde)

V kapitole zabývající se zvolenou metodologií a použitými prameny a literaturou Matela podává solidní rozbor využitých informačních zdrojů. Nesprávně však zařazuje publikace memoárového žánru do sekundární literatury. Jak známo, vzpomínky, deníky a další podobná díla patří mezi publikované dokumenty, tedy k pramenům. Větší rozpaky vzbuzuje relativně omezený počet opusů sekundární, ale i memoárové literatury, které M. Matela při přípravě diplomové práce využil. Málo vysvětlující je jeho tvrzení, že zcela

„eliminovat díla, která nepokrytě vytváří živnou půdu pro konspirační teorie nejrůznějšího druhu, stejně jako ty publikace, které za hlavního viníka rozpoutání jugoslávských válek označují Západ...“ (s. 9). Počet titulů memoárové i sekundární literatury, o které se Matela při výzkumu opíral, se po této *eliminaci* jeví jako dosti skromný, přičemž některé tituly (Dizdarevićovy vzpomínky) nejsou ani informačně nijak zvlášť hodnotné. Zaráží, proč autor například alespoň nenahlédl do Jakovinových prací o vztazích mezi USA a Jugoslávií po druhé světové válce, proč sice čerpal z překladu Pirjevcovy syntézy o dějinách první a druhé Jugoslávie, ale nevyužil jeho díla o post-jugoslávských válkách (*Jugoslovanske vojne 1991-2001, Ljubljana 2003*), proč vůbec neregistruje monografii vedoucího své diplomové práce, která patří nejen v české vědecké produkci k nejvýznamnějším dílům o soudobých dějinách Bosny a Hercegoviny.

V kapitole o informačních zdrojích a metodologii bych očekával ještě jedno vysvětlení. To by se mělo týkat zjevného nesouladu mezi názvem práce a jejím reálným obsahem. Titul totiž avizuje percepci Clintonovy politiky k Bosně a Hercegovině prostřednictvím amerického tisku. V reálu ovšem autor zkoumal pouze komentáře otištěné v jediném deníku. Co je důvodem této dosti zásadní diskrepance, Matela nikde v textu neobjasňuje. Korektní by bylo název přizpůsobit skutečnosti. Pro výklad by samozřejmě bylo výrazným přínosem, kdyby autor analyzoval příslušné texty nejméně v ještě jednom americkém deníku odlišného politického zaměření, než měl v daném období New York Times. Práce by tak získala nepochybně zajímavou komparační rovinu.

Nemám nic proti tomu, že autor při vyhledávání příslušných komentářů v New York Times používal vyhledávač se zvolenými klíčovými slovy. Pokud by však nad stránkami zvoleného deníku strávil více času, možná že by našel i články, komentáře či reportáže věnované Jugoslávii a Bosně, tedy jejich historii, národnostnímu složení. Ty by mu mohly pomoci objasnit názorové zázemí postojů politických komentátorů. Tento aspekt v Matelových analýzách jejich komentářů ke Clintonově politice zjevně chybí. Mohlo by to mj. podkrýt důvody většinově protisrbských postojů těchto politických analytiků.

Kapitoly o vývoji americko-jugoslávských vztahů a přístupu Bushovy a Clintonovy administrativy k ozbrojenému konfliktu v Bosně a Hercegovině jsou v podstatě korektním, ale – i vzhledem k málo početné heuristické základně – zároveň rozhodně nikterak

faktograficky, ani výkladově objevným úvodem k nejdůležitější analytické kapitole. Autor se v těchto pasážích dopustil několika výkladových chyb. Sporná jsou například tvrzení, že se situace v Jugoslávii v roce 1988 pohybovala na pokraji chaosu či že se v Kosovu konaly obrovské protialbánské mítinky. (s. 13) V Kosovu se konal jen jeden masový míting srbského obyvatelstva s jasným protialbánským zaměřením. Tím bylo shromáždění k uctění 600. výročí bitvy na Kosově poli. Další mítinky v rámci tzv. protibyrokratické revoluce se uskutečnily v užším Srbsku, Vojvodině a Černé Hoře. Dva roky před propuknutím prvních ozbrojených střetů v Chorvatsku byly společenské a v jistých ohledech i politické poměry v SFRJ relativně klidné. Dramatickou krizi bylo tehdy možné registrovat pouze v Kosovu. Situace se začala prudce dramatizovat až v druhé polovině roku 1989 v souvislosti s rychlým rozpadem východního bloku. Nesprávná jsou také Matelova konstatování, že ve Slovinsku na přelomu 60. a 70. let proběhly silné národnostní bouře (s. 15) či že Srbská demokratická strana v Bosně a Hercegovině byla napojena na Socialistickou stranu Srbska (s. 16). Na rozdíl od bosenského Chorvatského demokratického společenství, které bylo skutečně jen podřízenou odnoží Tudjmanovy strany, měla SDS mnohem blíže k srbské opozici než k politické garnituře, která tehdy byla v Srbsku u moci. Vztahy mezi Miloševićem a klíčovými, vyhraněnými pravicově orientovanými srbskými politiky v Bosně a Hercegovině nebyly ani zdaleka idylické. Rozmístění amerických vojenských jednotek v Makedonii (s. 39) bylo sice zdůvodněno reálně neexistující srbskou hrozbou této bývalé jugoslávské republiky, skutečným motivem však byla snaha předejít vypuknutí občanské války mezi většinovým národem a albánskou menšinou. Na straně 17 pak Matela používá slovního spojení »válka Jugoslávii s Chorvatskem«. Pokud má za to, že občanská (etnická) válka v Chorvatsku byla ve skutečnosti válkou mezi dvěma státy, měl by to argumentačně podloženě vysvětlit. Nerozumím také slovnímu spojení mezinárodně obvinění váleční zločinci. (s. 52)

Více popisný než analytický je bohužel i výklad objasňující Clintonovu politiku vůči Bosně. Autor, zřejmě i pod vlivem komentářů otištěných v New York Times, se zajímá jen o to, jak se americká administrativa snažila ukončit ozbrojené srážky v Bosně. Nedozvíme se, jakým způsobem a především proč vláda USA tehdy k situaci v Bosně přistupovala a jakých cílů chtěla dosáhnout. Seriózní analýzu nemůže nahradit i v žurnalistice otřepané klišé, podle něhož na americkou politiku silně působilo mnichovské trauma zakomponované v etnickém původu Madelaine Albrightové. Matela bohužel ani v této kapitole, ani nikde jinde v textu

neprezentuje své vlastní stanovisko k etnické válce v Bosně. Nezabývá se tím, zda se USA mohly pokusit (s odstupem více než dvaceti let je možné již říci, že velmi pravděpodobně úspěšněji) konflikt v Bosně řešit jiným způsobem, než tak nakonec v roce 1995 učinily.

Pátá kapitola diplomové práce, ve které M. Matela analyzuje komentáře zhruba desítky publicistů věnované Clintonově politice v Bosně, je nakonec tematicky dosti jednovrstevná. Z Matelova výzkumu vyplývá, že klíčovým, v jistém smyslu i jediným předmětem diskusí byl problém, jak co nejdříve použít síly proti srbské straně, vynutit si tak zastavení bojů a zachovat územní integritu Bosny a Hercegoviny. Komentátoři publikující v New York Times si takřka nekladli otázku týkající se nezbytnosti zajištění trvalého míru v Bosně a Hercegovině a především funkčnosti tohoto státu. Autor přitom nezkoumá, proč tomu tak bylo, proč se na stránkách vlivného deníku nevedla o neobyčejně komplikované otázce mezinárodní politiky zásadní a argumentačně podložená diskuse a proč drtivá většina komentátorů naléhala jen na uskutečnění jediného taktického plánu. M. Matela bohužel nedokázal dohledat relevantní údaje o názorové orientaci a politickém zázemí jednotlivých autorů. Údaje o oceněních, která získali, nám v tomto ohledu mnoho neřeknou. Diplomant zřejmě nevědomky přebírá i terminologii analyzovaných textů, když používá slovního spojení „progresivní politika“ ve významu ozbrojená intervence USA v Bosně a Hercegovině.

Diplomová práce Matěje Mately je čtivým, kultivovaným, v některých ohledech i zajímavým dílem. Postrádal jsem větší heuristické základnu, především jsem však očekával ambicióznější, nápaditější a zvláště odvážnější autorův přístup k analýze a hodnocení faktů. Diplomovou práci však pochopitelně doporučuji k obhajobě.

Navrhovaná známka: velmi dobře

V Praze, 29. srpna 2016

doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.